

ברכות השחר - ב'

והא דאמר שמואל כל המצות כן מברך עליהן עובר לעשייתן כלל גדול הוא ולא אמר בו חוץ, ובירוש' במס' ברכות אמרו חוץ מקדושין בבעילה, ונ"ל הטעם לפי שאין ראוי לברך על המצוה אלא כשהיא מזומנת לפניו לעשותה ובאותה שעה הוא עם האשה במטה ואין ראוי לברך משום ולא יראה בך ערות דבר ולא הצריכוהו חכמים לבעול הוא בבגדו והיא בבגדה ולהתכסות בשעת ברכה, זהו טעם הירושלמי, ומדלא אמרו בגמ' דילן אלא חוץ מן הטבילה לא סמכינן אגמרא דמערבא בהא, וכ"ש דלכולהו שמעינן מינה דבקדושי כסף ושטר עובר לעשייתן הם מברכין ברכת אירוסין, וכן כתב רבינו הגדול בתשובה ותלמידו הרב ר' משה ז"ל (פ"ג מהל' אישות הכ"ג ע"ן שם ובהשגות).

והוי יודע שלא כלל שמואל כאן אלא כל המצות כולן, אבל שאר ברכות ברכת הנהנין ודאי קודם שיהנה מהן, שאסור ליהנות מן העוה"ז בלא ברכה כדאיתא בברכות (ל"ה א'), ואם ברכת השבח הם כגון אותם שבפרק הרואה ודאי לאו עובר לעשייתן מברכין אותן אלא לאחר מכאן, שאין ראוי לומר כשיתקרב לראות הים הגדול יהא עוצם עיניו ומברך ורואה אלא רואה ומברך וכן בכולן, ולפיכך נהגו לסדר סדר ברכות של שחרית בבית הכנסת, שאע"פ שישמע התרנגול בחצי הלילה מברך עליו בשחר, דכיון דלאחר כן מברך לא נתנו בהם חכמים שיעור תכיפה. ומיהו בירושלמי אמרו במס' ברכות גבי ברקים היה יושב בבית הכסא או בבית ספקלריא אם יכול הוא לצאת ולברך בתוך כדי דבור יצא ואם לאו לא יצא, נראה מזה שאין ברכת השבח אלא בתוך כדי דבור של ראייה ושמיעה, ועוד נ"ל שסדר ברכות הללו של שחרית ברכות שבח הן על נוהג העולם ואפי' לא שמע שכו' מברך עליו וכן בכולן, וכן נהגו ומנהג ישראל תורה היא.

5. הר"ן על הרי"ף מסכת פסחים ד.

ומיהו בירושלמי אמרינן במסכת ברכות גבי ברקים היה יושב בביהכ"ס או בבית המרחץ אם יכול הוא לצאת בתוך כדי דבור יצא ואם לאו לא יצא נראה מזה שאין ברכת השבח אלא בתוך כדי דבור של ראייה ושמיעה אלא י"ל שסדר הברכות הללו שמברכין בשחרית בבית הכנסת ברכת השבח הן על מנהגו של עולם אפילו לא שמע שכו' מברך עליו וכן בכולן ומנהגן של ישראל תורה היא כך כתב הרמב"ן ז"ל בלקוטיו אבל הרמב"ם ז"ל בפ"ז מהלכות תפלה כתב שכל ברכה מהן שלא נתחייב בה אינו מברך אותה וזה שנהגו העם לברך ברכות אלו כולן זו אחר זו בב"ה בין נתחייבו בין לא נתחייבו טעות הוא בידם:

6. שו"ת הרשב"א ח"א סימן קצ"א

ואם תשאל מאי שנא תפילת השחר מתפילת מנחה וערבית. יש לומר לפי שבשחר אנו נעשים כבריה חדשה דכתיב (איכה ג) חדשים לבקרים רבה אמונתך וכמו שבא להם ז"ל במדרש. וצריכין אנו להודות לו יתברך על

1. רמב"ם הלכות תפילה ונשיאת כפים פרק ז

הלכה ז- שמנה עשר ברכות אלו אין להם סדר אלא מברך כל אחת מהן על דבר שהברכה בשבילו בשעתו, כיצד הרי שחגר חגורו והוא על מטתו מברך אוזר ישראל בגבורה, שמע קול התרנגול מברך הנותן לשכוי בינה, וכל ברכה מהן שלא נתחייב בה אינו מברך אותה. **הלכה ח-** כיצד לן בכסותו אינו מברך כשעומד מלביש ערומים, הלך יחף אינו מברך שעשית לי כל צרכי, ביום הכפורים ובתשעה באב שאין שם רחיצה אינו מברך נטילת ידים ולא המעביר חבלי שינה, אם לא נכנס לבית הכסא אינו מברך אשר יצר את האדם, וכן שאר ברכות אלו.

הלכה ט- נהגו העם ברוב ערינו לברך ברכות אלו זו אחר זו בבית הכנסת בין נתחייבו בהן בין לא נתחייבו בהן וטעות הוא ואין ראוי לעשות כן ולא יברך ברכה אלא אם כן נתחייב בה.

2. כס"מ להלכה ט'

נהגו העם וכו' אין ראוי לעשות כן וכו'. כלומר שתי טעיות עושין אחד שמברכין אותם אחר זמן עשייתם ועוד שמברכין אותם בין נתחייבו בין לא נתחייבו ואין ראוי לעשות כן לברך אותם אחר זמן עשייתן וכן אין לברך ברכה אא"כ נתחייב בה:

3. כלבו סימן א'

יש מי שאומר שמברכין אותן בין נתחייב בהן בין לא נתחייב לפי שהן להודות ולשבח לשם ועל חדוש מעשה בראשית, אך הר"ם ז"ל כתב שאין ראוי לאמרן על הסדר לפי שפעמים שאין אדם חייב בהם כגון אם לא שמע קול התרנגול שאינו חייב לברך אשר נתן, לן בכסותו אינו חייב לברך מלביש ערומים, הולך יחף אינו חייב לברך שעשה לי כל צרכי, לא נכנס לבית הכסא אינו מברך אשר יצר, ביום הכפורים ובט' באב שאין שם רחיצה אינו מברך על נטילת ידים ולא המעביר שינה מעיני, וכן כל שאר הברכות, אמנם פשט המנהג בכל הארצות האלו לאמרן על הסדר, וכן הנהיגו רב נטרונאי ורב עמרם ושאר הגאונים לסדר את כלם אפילו לא עשה המעשה, שלא על עצמו בלבד הוא מברך אלא על כל העולם מברך את השם שעשה כל הטובות והחסדים האלו תמיד לכל, ואף על פי שמשלשון התלמוד משמע שראוי לברכן בשעת מעשה אפילו בעודו על מטתו ואפילו קודם נטילת ידים, הגדולים ז"ל החמירו בזה ונהגו לסדר כל אחר נטילת ידים שיברכם בטהרה ובנקיות, וכן כתב ר' אשר בחבורו.

4. רמב"ן פסחים ז:

שבראנו לכבודו לשרתו ולברך בשמו. ועל דבר זה תקנו בשחר כל אותן ברכות שאנו מברכין בכל בוקר ובוקר.

7. שו"ע סימן מ"ו ס"ח

כל הברכות האלו אם לא נתחייב באחת מהן, כגון שלא שמע קול תרנגול או שלא הלך או לא לבש או לא חגר, אומר אותה ברכה בלא הזכרת השם. הגה: ו"א דאפילו לא נתחייב בהן מברך אותן, דאין הברכה דוקא על עצמו אלא מברכין שהקב"ה ברא צרכי העולם. וכן המנהג, ואין לשנות. (טור ותוס' והרא"ש פרק הרואה ור"ן פ"ק דפסחים וכל בו).

8. מ"ב סימן מ"ו סק"א

כשיעור וכו' - כל הברכות האלו הוא משום דאסור לו לאדם ליהנות מן העוה"ז בלי ברכה וכל הנהנה מן העוה"ז בלי ברכה כאילו מעל. דרמו קראי אהדדי כתיב לה' הארץ ומלואה וכתוב והארץ נתן לבני אדם ותירצו ל"ק כאן קודם ברכה כאן לאחר ברכה ר"ל קודם ברכה היא לד' ואסורים לך כהקדש שהוא לה' ואחר הברכה הותר הכל לבני אדם וא"כ כיון שקודם הברכה היא לד' הרי הכל קודש לד' ויש בה מעילה אם נהנה ממנו כמו בתרומה שהיא קודש לפיכך תקנו חכמינו ז"ל ברכה על כל דבר ודבר מהנהגת העולם שהאדם נהנה ממנו:

9. שערי תשובה סימן מו ס"ק [יב]

[יב] אותן. עבה"ט ועיין בעטרת זקנים שכתב שהניעור בלילה ולא ישן כל הלילה לא יאמר אלקי נשמה והמעביר שינה וכו' שהסכים עמו מ"ו הגאון מוהר"ר יושע ז"ל, אמנם בפע"ח כתב ז"ל מנהג מורי ז"ל הח"י ברכות מן ענט"י עד ברכות התורה היה נוהג לאומרם בביתו ואפי' בלילה קודם עמוד השחר ומסדרם כל ברכה בשעה שנתחייב בה כמ"ש בגמרא וכדכתב הרמב"ם כדמשמע כו' והיה נפנה ובודק נקביו ואח"כ ביום היה מניח טלית גדול ואח"כ מניח תפילין והיה הולך לבה"כ מעוטר ומעוטף בתפילין וטלית גדול ושם היה מתחיל מן אלקינו שהוא פרשת עקידה והנה כל הח"י ברכות השחר עד סוף כל ברכות התורה חייב כל אדם לברך בכל יום אפי' שלא נתחייב בהם ביום ההוא כגון שלא ישן בלילה כל עיקר או לן בכסותו או באזורו ומצנפתו או לא התיר מנעליו והטעם כי לא נתקנו אלא על מנהגו של עולם ולא על כל אדם בפרטות ועוד כי כולן יש בהם רמז אל אורות העליונים ואין ראוי לבטל כ"א ברכות ענט"י ואשר יצר שאם לא ישן כלל ולא הוצרך לנקביו אינו מברך אותם וחוץ מברכת שעשה לי כל צרכי בט"ב וביוה"כ שאז הכל אסורים בנעילת הסנדל וכשהיה בבה"כ והיה איזה אדם מברך הי"ח ברכות היה יושב ושומע ועונה אחריהם אמן ואף אם היה באמצע התפלה (ר"ל פסוקי דזמרה) היו פוסק ושותק ועונה אמן אפילו היו המסדרים רבים כו' ע"ש מבואר מזה דגם המעביר שינה יאמר אף על פי שלא ישן כלל שהרי הוא בכלל הי"ח ברכות וא"כ מסתמא גם אלקי נשמה יש לומר אף על פי שלא ישן כלל ואדרבה בהך ברכה דהמעביר שינה יש לדקדק קצת כיון שאומר על עצמו המעביר שינה מעל עיני

ותנומה מעל עפעפי כו' א"כ כיון שלא ישן בלילה אין מקום לאמיר' זו דלא שייך בה לומר שעל מנהגו של עולם הוא מברך משא"כ באלהי נשמה שפיר י"ל שמה שאומר המחזיר נשמות כו' על מנהגו של עולם מברך ובא"ר הביא דברי העט"ז בקצרה ולכן נראה שיש להביא את עצמו לידי שינה כל שהוא ואם לאו יש לשמוע אלקי נשמה וברכות המעביר שינה מאחר וה"ל שומע כעונה ובפרט שעונה אמן אחריו וכתב בשירי ברכה בשם תשובה למהר"י ואלי כותב דאבל אף על פי שאינו נועל מנעלים יברך שעשה לי כו' לפי המנהג שנועל מנעלים של לבדים והוצרך לטעם זה אליבא דהב"י אבל לפי המנהג כרמ"א וכן דעת האר"י אפי' אינו נועל כלל מברך ברכה זו וכ"כ בש"צ ע"ש:

10. משנה ברורה שם ס"ק כ"ד

דאפילו - עיין בספר אליהו רבא שכתב דברכת אלהי נשמה וברכת המעביר שינה אין לברך אם היה ניעור כל הלילה ובפמ"ג ובשערי תשובה השאירו דבריו בצ"ע ומסיק בשע"ת דיראה לשמוע אלו השתי הברכות מאחר ויכוין לצאת ואם ישן בלילה ששים נישמין לכו"ע יש לו לברך אותם

